PRVA ČITANKA

ZA

DRŽAVNE

NARODNE OSNOVNE ŠKOLE

U

KRALJEVINI JUGOSLAVIJI

Treće izdanje

Priredio

Dr. Sigismund Čajkovac

Odobrena kao udžbenik po gosp. Ministru prosvjete

Br. br. 4794 od 20. VII. 1937.

IZDANJE
NAKLADE ŠKOLSKIH KNJIGA I TISKANICA SAVSKE BANOVINE
U ZAGREBU

Uredna djeca čuvaju knjige, pa su im vazda čiste i lijepe kao i nove.

KCM 4371/2020
82
PRV
22

Zaklada tiskare Narodnih Novina, Zagreb

Prvi dio.

Pet stihova na pet slova.

A—a—a
Što se uči, to se zna.
E—e—e
Nitko ne zna odmah sve.
I—i—i
Moramo se trudit svi.
O—o—o
Ne paziti, to je zlo.
U—u—u
Samoglasnici su tu.
Suglasnike tko još zna,
Taj poznaje slova sva.

Učite se, djeco!

Petar, sin staroga Tome, bio je mornar i putovao morem. Samo na časove vraćao bi se kući da vidi svoga oca. Ali već godinu dana nije dolazio i nije pisao.

Stari se Toma vrlo rastužio; bojao se, da mu sin nije umr'o ili postradao. Najednom dobije pismo. Znao je, da je od sina, ali ga nije umio pročitati, jer nikad nije polazio škole.

U taj su čas prolazila kraj njega djeca idući u školu. Bio je tu i mali Dušan. Starac ga pozva pa mu reče: „Dušane, ne bi li mi pročitao ovo pismo?“

„Drage volje,“ odgovori Dušan.

Dušan stade naglas lijepo čitati, a stari Toma slušaše. Iz pisma saznade, da mu je sin u tuđini bolovao, ali da je sada zdrav pa da se sprema na put kući.

Kad je Dušan svršio, obliju starca suze. Radovao se, što će naskoro zagrliti sina, ali se žalostio, što u mlade svoje dane nije naučio čitati.

Majka budi sina.

Majka budi svoje čedo,
Malog Nikolu:
„Ustaj, sine, valja brzo
Ići u školu!

Rodilo se jarko sunce,
Nebom treperi,

Procvale su lijepe ruže,
Ustaj pa beri!

I ptice su poranile,
Pjesme pjevaju;
Sve radosti ovog svijeta
Tebe čekaju.

Na licu se Tvom ogleda
Rajska tišina.
Probudi se i ustani,
Svijet je milina.“

Ljubomir Nenadović.

Đak.

Slavko se rano budi i odmah ustaje; onda se pere, češlja i oblači. Poslije doručka uzme svoje školske stvari i ide u školu.

U školi je pažljiv, miran i uredan pa lijepo napreduje. Kad se vrati iz škole, poigra se kod kuće s bratom i sestricom; zatim se uči i piše zadatke. Kod posla, gdjegod može, rado pomaže.

Poslije večere spremi za sutrašnji dan školske stvari, moli se Bogu i rano odlazi spavati.

Zagonetke.

Od malog sam prsta tanja,
S dana u dan bivam manja.

Listove ima, a drvo nije;
Korice ima, a nož nije.

Postali su đaci.

Divota je gledat Ivicu i Branka,
Kako štiju knjigu jutros od uranka,
A kad padne večer, kraj svjetiljke sjeli
Pa u knjigu bijelu glede preveseli.

Kraj njih stoji ćuko, nemirno se kreće,
Hoće da se igra, ali oni ne će;
Iz krletke ptica veselo ih zove:
Aj vidiš li danas ti mudrace ove!

Jučer prođe danak u igri i šali,
A što im je danas? misli ćuko mali.
Al čemu se pasja ne dosjeća glava,
To već znade maca, vjeverica prava.

Gledala je jutros sa školskoga krova,
Kako s drugom djecom ulaze i ova;
E pa to je dosta — i suviše maci:
Ivica i Branko od danas su đaci.

Vuk i magare u školi.

Narodna.

Dođu magare i vuk u školu da nauče, kako će se vladati u svijetu.

Učitelj je govorio: „Tko ništa ne zna, taj ništa i ne vrijedi.“

Ali magaretu se učini, da je rečeno: „Tko ništa ne zna, taj istom vrijedi.“

Dalje je učitelj učio: „Što nijesi sebi rad, to ne čini drugomu.“

A vuk je držao, da je kazivao: „Što nijesi sebi rad, to čini drugomu.“

Tako vuk i magare iziđu iz škole, ali i prođu nikako, upravo rekavši, zlo i naopako. Magarca s njegova neznanja živa oderaše, a vuka s njegova nevaljalstva umlatiše.

Knjiga i igra.

Hajde, brate, hajde amo,
Hvataj knjigu, da čitamo,
A kad nama
Rekne mama,
Da sve dobro znamo,
Onda ćemo malo
Da se poigramo!

Mudre riječi.

Nije sramota ne znati, nego ne htjeti naučiti.

Slijep je kod očiju, tko čitati ne zna.

Čitančica.

Oj čitanko, čitančice,
Knjigo moja mala,
E baš vrijedi, da te volim
I reknem ti hvala!

Ti si meni prije bila
Stvarca čudnovata,
A sad znadem, da si mnogo
Vrednija od zlata.

Jer je zlato nijemo, mrtvo,
Pa i ne miriše,
A po tvojim listovima
Božja duša diše.

Poslovice.

Bez muke nema nauke.

Svaki početak je težak.

Rodbina.

Kraj puta se igrala dva brata i sestrica. Priđe k njima neki gospodin. U razgovoru zapita starijeg dječaka:

— S kim se to igraš?

— Igram se s bratom i sestricom

— Koga ti još imaš?

— Imam oca i majku. To su moji dobri roditelji.

— Vidiš, kako si ti pametan dječak! A znaš li, šta si ti svojim roditeljima?

— Ja i moj brat njihovi smo sinovi, a moja im je seja kćerka.

— Imaš li još koga u kući?

— Imam djeda i baku. To su očevi roditelji. Mi smo njihova unučad. Moj otac ima i brata. On je naš stric. Očeva je sestra naša tetka. A i naša majka ima brata. To je naš ujak.

— Tako je; živio! reče gospodin.

Sestra i brat.

Narodna.

Djevojka je sunce bratimila:
Bogom sunce, Bogom brat da si mi!

Počekaj me, sunce, na zapadu,
Da navezem bratu zarukavlje[1]*:*
Oba kraja krila paunova,
A na srijedi oči sokolove.

Dom.

Ja sam mala Ruža,
Mamina sam kći,
U našem mjestu
Poznaju me svi.

Kad u školu idem,
Svašta vidim tad:
Vidim kuće, crkve,
Navrh brijega grad.

Al je meni draža
Od tih kuća svih,
Ona mala kuća,
Gdje si, majko, ti!

[1] vez na rukavu

Tu je moja seka,
Dobri otac naš,
A maloga bracu
Zibam sada baš.

Lijepo je i drugdje,
Ali srcu mom
Najljepši je ipak
Moj premili dom!

Sinova zasluzba.

Stjepan, sin siromašne udovice, dođe nekome trgovcu da se najmi u službu.

„Primit ću te i dat ću ti hranu i odijelo i još dvadeset dinara na mjesec," reče trgovac.

„Hvala!" odgovori Stjepan. „Ali ja imam siromašnu udovicu majku. Molim vas, da mi svake nedjelje date, što zaslužim, da joj odnesem."

Trgovcu je to bilo milo čuti. On mu je tako davao, a Stjepan je svake nedjelje sve nosio svojoj majci.

Danica pripovijeda.

Ovako je to bilo. Ja i Miloš igrali smo se pored duboka škafa. Najednom Miloš upadne u nj. Škaf je bio prazan, ali tek je škaf; nije šala!

Kad ja vidjeh, da je upao, govorila sam mu, da izađe. Ali on nije mogao, samo se koprcao. Ja sam onda mahala rukama. Ali on ni onda ne iziđe. Poslije sam sjela pa plakala, a on jednako u škafu. Onda je došla mama pa ga izvadila.

E sad pomislite, molim vas, šta bi bilo, da se ja tu nijesam desila!

Zlatna ptičica.

Plakala mala Vidica,
Došla je zlatna ptičica.
Ptičica Vidi pjevala,
Vidica pticu slušala.

Svršila pjesmu ptičica,
Zaspala mala Vidica.
Ljepša je mala Vidica
Negoli zlatna ptičica.

Dijete i baka.

Bako, stara bako, babuščice mila,
Jesi l' i ti kadgod mala, mlada bila?

Jesi l' mogla kadgod ispraviti leđa?
Je l' i tvoja kosa bila kadgod smeđa?

Je l' i tvoja halja bila kadgod kratka?
Je l' i tebe tkogod zvao: „Dušo moja slatka?"

Je l' i tebi tkogod 'vaku lutku dao?
Skrhala se valjda, pa ti je sad žao?

Ta zar mora, bako, ostarjeti svatko?
Hoću l' i ja, bako, ostarjeti tako?

Moram li zar i ja tako da posijedim,
Tako se smežuram, zgurim i pobli jedim?

Pa zar nema tome baš nikakva lijeka?
Zar se to ne može živjeti dovijeka?

Kod tetke Nade.

„E, djeco, sutra ću vas poslatí tetki Nadi u goste," reče djed svojim

malim unukama. „Vi, djeco, znate," nastavi djed, „kako se kod tetke Nade provode večeri. Iskupi djecu oko sebe pa im što čita ili pripovijeda."

„Znamo, znamo; zato se tako i radujemo!" kliknuše djeca.

„A znate i to," nastavi djed, „da se onda mora ćutati, jer treba svaka riječ da se čuje. Ćutati dašto; te kako ćutati!"

„A kako?" zapita Desanka.

Djed se nasmije pa onda odgovori: „E, tko ne zna, tome ću kazati. Kad tetka Nada čita ili priča, onda treba tako ćutati, da se čuje, kad igla na zemlju padne; kad miš u rupi zijevne; kad muha na zidu kihne . . ."

„A smije li se muhi onda kazati: na zdravlje?" upadne mu u riječ mala Desanka.

Sad je nastalo takvo smijanje, da nijesam čuo, šta joj je djed odgovorio.

Narodne rečenice.

Svagdje je dobro, ali kod kuće je najbolje.

Teško svome bez svoga.

Laku noć!

Laku noć
Pupoljče moj mladi,
Božja moć
Nek ti sanak sladi.

Duh nek tvoj
Sniva snove zlate;
Sinko moj,
Ja ću bdjet uza te.

Ja ću ti
Pjevat večer cijeli:
Paji mi,
Golube moj bijeli!

Naša bakica.

Lijep je topal dan. Naša bakica sjedi pred kućom na suncu. Oko nje se zgrnula djeca. Bakica im pripovijeda o Palčiću, o Crvenkapici, o Pepeljugi i o lijepim vilama. Govori kao knjiga. Sve je tiho. Djeca slušaju bakicu otvorenih usta.

KCM4371/2020

Sanak.

Narodna.

Sanak ide uz ulicu,
Vodi Janka za ručicu:
„Hajde, Janko, hajde, dušo!
Hajde, Janko, da spavamo!
Hoće tvoja majka spati
I na krilo tebe zvati,
Jere valja malo spati,
Tvojoj majci uraniti
I prozore otvoriti,
Svoje drago probuditi,
Sina Janka milovati.“
Sanak Janka prevario,
Te do zore boravio.

Veče.

Veče je. Sunce je zašlo za brda. U blizini njegovoj vidi se na nebu rumenilo. Nema više vrućine. Hladan vjetar piri. Nad livadom se uzdigla magla. Travu je rosa ovlažila. U uzduhu igraju rojevi komaraca. Ptice pjevaju svoju posljednju pjesmu. Pčele se vraćaju u košnicu, spremaju se da spavaju.

Žabe krekeću po barama. Kukci zuje. Krijesnice svijetle u mraku.

Radnici su se vratili iz polja. Pastiri su dotjerali stoku s paše. Sve je umorno i čeka da se odmori. Ljudi su gladni. Iz dimnjaka suklja dim. To je znak, da domaćica sigurava večeru. Svi će brzo večerati i predati se slatkom snu.

Zora rudi.

Zora rudi,
Ptičica se budi;
Pijetô pjeva,
Da svane,
Zove djecu,
Da rane.
Sa istoka
Dan će doć,
Bog nam bio
Na pomoć!

Što je najbjelje?

Narodna.

Dadu se u razgovor dva prijatelja, šta je najbjelje na ovome svijetu. Jedan od njih reče, da je mlijeko. Drugi odgovori, da nije, nego jedna druga stvar. Tako se oklade.

Ovaj drugi pozove na večeru onoga, što govori i hoće, da je mlijeko najbjelje. Po večeri

spravi ga u svoju postelju, da počine, a zatim odnese svijeću iz sobe.

Pošto gost zaspi, donese domaćin posudu punu mlijeka k postelji. U ranu zoru, dok se nije još pravo razdanilo, digne se gost, ali sašavši s postelje padne posred mlijeka. Onako napola u snu poviče domaćina.

Skoči domaćin znajući, što se dogodilo, pa prinese svijeću i reče mu: „Žao mi te, ali mi je milo, gdje sam dobio okladu. Dan je bjelji od mlijeka.“

Mati budi Žarka.

Ustaj, ustaj, Žarko,
Moje sunce jarko!
Majka tebe budi,
Među oči ljubi.
Otvori očice
Jasne ko zvjezdice!
Pruži mi, dušice,
Zlaćane ručice!
Reci čedo: „Mati,
Nosi mene tati!“

Poslovice.

Tko rano rani, dvije sreće grabi.
Blago onom, koga ne budi žarko sunce.

Sedmica.

Sedmica ima sedam dana. Šest dana rade ljudi svoje poslove, a sedmi dan svetkuju. Radni su dani: ponedjeljak, utorak, srijeda, četvrtak, petak i subota. Dan počinka zove se nedjelja, a tako mnogi zovu i sedmicu. Toga se dana pobožni ljudi obuku u svečano ruho i idu u crkvu da zahvale dragomu Bogu za sva dobra, koja im daje.

Mali Radojica.

Radojica mali
Pred majkom se hvali:
„Majko moja mila,
Da si opazila,
Kako malo prvo
Popeh se na drvo,
Rekla bi mi, da sam ptica
Ili mala vjeverica.“
Ali majka stara

Radi odgovara:
„Za miloga Boga
Nemoj činit toga,
Jer ćeš pasti lako,
Bit će naopako!“

No naš mali Rade
Slušati ne znade,
Već on kao prvo
Opet će na drvo.
Ne dosegne grane,
Omakne se, pane
I prelomi ruku
Na veliku muku.

Ljuske i jezgra.

Petar i Pavao, dva brata rođena, nađu na putu orah i stanu se otimati za nj.

„Orah je moj,“ reče Petar, „ja sam ga prije opazio.“

„Nije, nego moj,“ reče Pavao, „ja sam ga digao.“

„Ja ću vas izmiriti,“ reče neko poveće momče po imenu Luka. Uzme orah, raskoli ga i pruži jednu ljusku Petru: „Ovo je tebi, što si ga prvi

opazio.“ Drugu ljusku pruži Pavlu: „Ovo je tebi, što si ga digao.“ Jezgru pojede sam govoreći: „Ovo je meni, što sam vas mirio.“ Zatim se nasmije jednomu i drugomu pa ode.

Mudre riječi.

Od inata[1] *nema gorega zanata.*
Kad se dva svađaju, treći se raduje.

Razdijeliše jabuku.

Mali je Branko dobio od strica lijepu jabuku. Čim je došao kući, reče Vidici, svojoj sestrici: „Gle lijepe jabuke! Hodi, da je zajedno pojedemo!“

Sestra odgovori: „Kad bi bila veća, mogli bismo je dijeliti. Ali kad je tako malena, pojedi je sam.“

„Dosta je velika,“ rekne mali Branko; „kad je razdijelimo, bit će nam slađa.“ I razdijeli je.

U vodenici.

O praznicima sam pohodio svoga strica mlinara ili vodeničara. Stričeva vodenica stoji na

[1] svađanje

uskom, ali dosta dubokom gorskom potočiću. S jedne strane vodenice velik je drven točak, a iznad njega je drven žlijeb. Kroz žlijeb pada voda na točak i polako ga okreće.

U vodenici su dva velika okrugla kamena, koji su postavljeni jedan iznad drugoga. Donji je kamen nepomičan, a gornji se neprestano okreće. Iznad gornjega kamena velik je drven lijevak, u kom je žito. Žito pomalo pada među kamenje, a kamenje ga melje u brašno. Brašno se ispod kamenja sipa u vreću.

U vodenici je mnogo vreća punih žita, a stric ga iz njih sipa u veliki lijevak.

U vodenici je sve bijelo od brašna. Stričevo odijelo je posve bijelo, pa i moje, te se moram višeput čistiti. — Dolazim svaki dan u vodenicu, jer me veseli motriti, kako se kamen vrti.

Siromah zečak.

Narodna.

Zečak hoda po gori,
Sam u sebi govori:
„Mili Bože i dragi,
Što me ljudi ganjaju,
Kad im ništa ne činim;
Što li me se ne prođu?
Nit im plota pretirem
Nit kupusa satirem;

Travica mi hranica,
A šumica kućica,
A lokvica[1] vodica;
Ne dadu mi živjeti,
Ne znam, što ću činiti.“
Progovara lisica:

„Žalosna ti majčica!
Ljudma draga čorbica
Na zečijoj vodici[2].“

Mlijeko.

Rosna je kiša škropila,
Kišicu zemlja popila,
Zemljicom nikla travica,
Travu je pasla kravica,
Kravu je majka dojila,
Slatkim nas mlijekom pojila.

Konjanik.

Već bih i ja jahat mogô!
Jest, al tomu treba mnogo:
Treba konjic za jahanje,
Treba sedlo za sedlanje,
Treba stremen[3], da se popnem,
I ostruge, da ga bocnem,

[1] barica — [2] u kojoj se zec kuha — [3] gvožđe, na kojem jahač drži nogu

Treba kolan[1], da ga stegnem,
I uzdica, da zategnem.
Treba htjeti, treba smjeti,
Pa da vidiš, kud se leti!

Majčin sinak.

Narodna.

Hrani majka nejačka Nenada:
Paše njega bábinîm[2] pojasom,
Odijeva ga bábinôm dolamom,
Bábinîm ga kiti bijelim perjem,
Bijelim perjem na čekrk-čelenki[3],
Bábinu mu sablju pripasuje,
Na bábina konja posađuje;
Udara ga cvijećem po obrazu:
Kitom smilja i kitom bosilja.

Vjeran pas.

Jedna je djevojčica imala velikoga psa, koji joj je vrlo omilio. Nigda nije ona bez njega nikud išla, niti je on nju ostavljao.

Jednom pođe djevojčica preko neke duboke vode. Kad dođe na most, zastane i počne gledati,

[1] pojas na konju, koji drži sedlo — [2] očevim — [3] srebrn nakit na kalpaku

kako voda teče. Dok je tako gledala, zavrti joj se mozak; ona padne u vodu i stane se daviti.

Čim to vidi pas, odmah skoči u vodu, uhvati djevojčicu zubima za haljinu, digne je nad vodu i zapliva. Dugo se mučio, ali je iznio djevojčicu živu iz vode.

Mudra majka.

Prodao lovac dobru kuju. Kuja uteče od novoga gospodara pa će kući. Na putu daleko od kuće kuja se ošteni. Ima četvero mladih. Šta će? Ostaviti ih ne može. Da jedno po jedno kući nosi, propala bi ostavljena štenad. Dosjeti se pa će ovako: nosi jedno tako daleko, dok može da vidi ostavljenu djecu. Ostavi prvo pa nosi drugo i postavi ga uz prvo. Tako preseli sve četvero na jednu hrpu. Sad nosi dalje jedno po jedno i uvijek pazi na jedne i druge. Na taj način mudra i dobra mati preleti isti put mnogo puta i prenese dječicu svojoj staroj kući. Gospodareva je djeca lijepo dočekaše pa je gladnu i žednu nahraniše i napojiše.

Drugi dio.

Sniježak prši.

Zimska večer. Selo malo.
Nad seocem pršit stalo.

Prši sniježak pahuljama,
Bijeli krove kolibama.

Napala ga sila tušta,
A na zemlju noć se spušta.

Nigdje glasa, ćuha nema.
Sve već spava, sve već drijema.

A kolibe one male
Kao da su bliže stale.

Kao da su zagrljene,
Da s' ne smrznu osamljene.

Cvijeće spava.

Gdje je sada cvijeće, da ga nema? Spava u zemlji, u mekanim snježnim posteljicama. Samo tiho, da ga ne probudite! Kad prođe zima, evo dragoga Boga, skida tiho, posve tiho, pokrivač i zove: „Dječice moja, vrijeme je ustati; probudite se!“ I glavice se brzo dižu, bistre se oči otvoraju.

Noćna pjesmica.

Kolo vode jasne zvijezde
Po nebeskom modrom krugu.
Kolo vode, tiho hode,
Da zemljicu ne probude:
Zemljica je umorena
Od nožica, koje hode.
Od ručica, koje rade,
Od srdaca, koja biju.

Zvjezdano nebo.

Noć je. Mjesec me probudio iza sna. On sjaji tako lijepo napolju. Zbog toga se vidi gotovo kao obdan. Na nebu je vrlo mnogo zvijezda. Ja ih ne

bih mogao nikad izbrojiti. Ni moja majka ih ne može izbrojiti. Nitko ne zna, koliko ima zvijezda na nebu. To znade samo Bog. On ih poznaje sve. On ih je sve stvorio.

Mjesec i zvijezde.

Po vedrini
U tišini
Mjesec hodi,
Kolo vodi.
Oko njega
Zvijezde male
Sitno kolo
Zaigrale.
Ide kolo
Naokolo.
Polako se
Razigralo širom
Čitavim svemirom.

Mjesec hodi,
Kolo vodi.
Kolo kreće,
Ko da ne će
Ove noći
Više moći
Da prestane;
Al najednom
Zora svane.
Mahom kola
Tog nestane.
Danak zasja širom
Čitavim svemirom.

Pitalica i zagonetka.

Koji pastir ima najviše ovaca?
Puno rešeto lješnjaka, među njima orah.

Dijete i maca.

Dijete:

Ala, cico, što to radiš? Sve se ližeš, sve se gladiš, miješ lice i brkove, valjda ne ćeš u svatove?

Maca:

Tkogod nije rad, da ga snađe jad, taj se mora češće prati, očistiti, počešljati.

Čiste šape, čisto lice, drukče[1] ne sme[2] bit u cice! Zato cicu i ne psuju, već je ljudi odlikuju; posade je i na svilu pa je drže i na krilu. Da se nije mila, prala, ne bi toga dočekala.

Zagonetke.

Na ognjištu sjedi, a kuhač nije; prede, a prelja nije.

Čuča čuči, bjega bježi; skoči čuča i uhvati bjegu.

Žigice.

Neko se dijete rado igralo žigicama, premda mu je to majka branila. Igrajući se jednom žigicama upali slamu u sobi. Slama počne gorjeti,

[1] drukčije — [2] smije

dijete se poplaši i pobjegne iz sobe ne kazavši nikomu ništa. Kako nije nitko gasio, širila se vatra sve dalje, dok se ne upali postelja, sto, stolice i sve što je bilo u sobi. Napokon stade gorjeti i sva kuća. Kad su to ljudi opazili, vrlo su se uplašili. Na zvoniku počne zvoniti. Premda su ljudi hitro dotrčali i počeli gasiti, izgorjela je ipak sva kuća. Nije od nje ništa ostalo do ugljevlja i pepela.

Roditelji nijesu imali sada ni kuće ni pokućtva, a ni novaca da sagrade drugu kuću i da kupe nove postelje, sto i stolice. Oh, kako su sada bili žalosni! A tomu je svemu bilo krivo dijete, što se igralo žigicama.

Zagonetke.

Drvena sam stvarca mala,
Al mi vatre puna glava,
Mene treba kuća svaka,
Bila prosta il bogata.

Kroz krov izlazi, a nema ni nogu ni ruku.

Petar i Vladan.

Munja sijeva, kiša pada,
Hladan duše vjetar;
Uz majčicu, uz knjižicu
Sjedi mali Petar.

Munja sijeva, kiša pada,
Vjetar duše hladan;
Cestom eno sav uprljan
Skače mali Vladan.

Duši, vjetre! Petar ima
Topal nov kaputić,
A za Vladu pripravio
Tata ljeskov prutić.

Nadničarev sin.

Bio slab i nemoćan starac. On nije mogao ništa raditi ni zasluživati, nego je morao obilaziti kuće, da što isprosi. Jednom je od gladi tako iznemogao, da nije mogao dalje, te sjedne pred nekom kućom.

U taj čas izađe na ulicu dijete nekoga nadničara. U ruci mu bio komad kruha. Starac uzdahne i progovori: „Oh, kako sam gladan!“

Kad je to čuo dječak, dade mu svoj komad kruha. Radovao se gledajući, kako ga prosjak slatko jede.

Pošto starac pojede i posljednju mrvicu kruha, reče djetetu: „Bog te blagoslovio, dobro dijete, što si nahranio siromaha!“

Suza sirotinjska.

Smilujte se sirotanu,
Vi dječice moja mala,
Dajte od svog izobilja:
Ručica vam cvijetom cvala!
I na malom on će darku
Reći vama milo: hvala!
I molit se vruće Bogu:
Dušica vam raj dopala!

Riječi narodne mudrosti.

Pomozi drugomu, i tebi će Bog pomoći.
Blago dobru činu i svijetlu obrazu.

Na poledici.

Star i iznemogao prosjak padne na poledici i ne može da se digne. Dršću mu ruke i noge; na usta mu udarila krv. To se dogodilo u najživahnijoj ulici velikoga grada.

Kićeni se svijet žuri ulicom pa i ne gleda prosjaka. Uto priskoči krasna gospođica, kći bogatih roditelja, podigne ga i dohvati mu kapu.

Starac ode lagano. Začas padne i opet. Pristupi siromašan seljak, podigne ga, posegne u torbu, odlomi komad kruha i pruži ga starcu. Prihvati starca za ruku i odvede ga u bolnicu.

Što ja sve imam?

Evo imam dva oka u glavi.
Njima gledam, kako zora plavi.
Vidim cvijeće, ptice, ribe čile,
Vidim svoje roditelje mile.
Oči moje, Bogu hvalu dajte,
Oči moje, veselo gledajte!

Evo imam uha dva,
Poslušna su obadva.
Njima slušam, kad nam veli nana:
„Djeco moja, budite valjana!“
I kad bábo[1] zove, da se radi —
Tkogod radi, ne boji se gladi.

Imam usta, da govorim njima
Ocu, majci, prijateljma svima;
Štogod mislim, kazat mogu,
Stogod ne znam, pitat mogu.
Mogu pjevat, smijati se mogu
Pa i dobrom moliti se Bogu!

Prsti na ruci.

Hvalio se prstenjak: „Ja sam najljepši, jer imam na sebi prstenja i dragoga kamenja.“ Nato

[1] otac

će kažiput: „Ja sam najpametniji, jer ljudima kazujem put.“ „A ja vam svima pomažem,“ poviče mali prst. Palac se okrene na njega: „Šta ti? Ja — ja pomažem svima vama, jer se sa svakim od vas mogu sastati i sve poslove raditi.“ Nato će im mirno i ozbiljno srednji prst: „Mi svi najviše vrijedimo onda, kad se svi sastanemo s našim drugovima na lijevoj ruci pri poslu pa radimo u slozi.“

Zagonetke.

Ujutro ide četveronoške, o podne dvonoške, a uveče tronoške.

Vukotići vuku, sjekutići sijeku, sam baća prevraća.

Junačina.

Nema ti dječaka,
Što je mali Đuka:
Hitre su mu noge,
A okretna ruka.

Ničij kolut nema
Takove brzine,
A loptu ti baca
Nebu u visine.

Al i nije čudo,
Što je kršan tako!
Hlađahnom se vodom
Pere jutro svako.

Bez ruke.

Među težacima na polju bio je lijep, stasit i umiljat momak. Radilo se motikama, a posao je bio težak. Okopavao se kukuruz. Stasiti momak bio je ogrnut crnim haljetkom; ostali težaci radili su u košulji. Par puta mu rekoh, da skine haljetak, a on ga ne skida. Tada mi potiho reče jedan težak: „Nema lijeve ruke. Krije se, da ga ne otjerate.“

I nije imao lijeve ruke. Kopao je samo desnom rukom, ali posve dobro. Namjestim mu slijeva i zdesna dva radnika, da mu budu u pomoć. On me pogleda zahvalnim očima i zbaci crnu kabanicu. Upravo šteta! Tako krasan momak bez ruke!

Svima je težacima bilo milo, što tako susretasmo nesretnika.

Žališe ga, što osta bez ruke, a on se ispravi i zadovoljan reče: „Bogu hvala, što ne izgubih obadvije!“

Kupanje.

Ala je divota,
Kad se tko okupa!
Što se ne bi kupali,
Voda nije skupa!

Moramo se kupati,
Prljavštinu stresti!
Nečistoća privlači
Rđu i bolesti.

Poslovice.

Čistoća je pola zdravlja.
Zdravlje je najveće blago.

Da sam počekao!

Milan je bio u svemu dobro dijete, samo je bio u jelu i piću nepažljiv. To mu je više puta škodilo. Jednom se u igri zamori i oznoji. Ne pazeći na savjet, da ne valja znojan piti hladnu vodu, ode na izvor i napije se, što je više mogao. Odmah ga uhvati jeza. Tako mu se smuči, da je jedva došao kući. Padne u tešku bolest i dobije grdne bolove. Puna je dva mjeseca ležao bolan i prebolan. Morao je za nekoliko gutljaja hladne vode mnogo čaša gorkih lijekova da ispije. Više puta je u bolesti uzdišući rekao: „Kamo moja sreća, da sam onda samo jedan časak počekao. Ne bih sada morao ovoliko bolovati.“

Uz bolesnu majku.

Majka je bila bolesna. Vidjelo dijete njezino na stolu u čaši lijek pa upitalo: „Što je to?“ — „To je nešto gorko, što moram piti, da ozdravim,“ odgovori majka.

Tada reče dijete: „Majko, kad je to tako gorko, daj, da ja to ispijem.“

Majka se nasmjehne i suze joj orose blijedo lice.

Zdravlje i bolest.

Narodna.

Konj zelenko rosnu travu pase,
Za čas pase, za dva prisluškuje,
Gdje djevojka 'vako Boga moli:
„Daj mi, Bože, da sačuvam zdravlje!
Volim zdrava po gori hoditi,
Glog zobati, s lista vodu piti,
Studen kamen pod glavu metati
No bolesna po dvoru šetati,
Šećer jesti, u svili spavati.“

Pravi bratac.

Bila su tri brata i tri sestre. Jedna se sestra zvala Ljubica, a bila je veoma slaba i bolježljiva. Dok su se ostala braća i sestre igrali, morala je Ljubica sve to mirno gledati.

Jedan od braće, imenom Vojin, bio je vrlo dobra srca. Nije mogao dugo podnijeti, da mu

bolesna sestrica bude sama i da sa strane gleda, kako se oni igraju. Stoga bi se okanio igre i ostavio drugu braću i sestre. Sjeo bi kraj Ljubice, pokazivao joj slike u knjizi i pripovijedao lijepe priče. Znao se s njom i igrati igre kukuruzom ili grahom.

Najviše bi Vojina veselilo, kad bi ga nevoljna Ljubica mršavom svojom ručicom po obrazu pogladila i rekla: „Braco, ti si mi vrlo mio i drag. Ali idi pa se i ti malo poveseli; dosadit će ti neprestano sjedeći sa mnom.“ No Vojin ne htjede poslušati Ljubicu, nego ostade kod nje.

Ljubica nije preboljela, nego je naskoro umrla. Vojin nije dugo mogao prežaliti svoju nesretnu sestricu.

Daničina molitva.

Dobro jutro, dobri Bogo!
Ja sam mala
Pa ti ne znam ništa reći,
Samo: hvala!
Hvala, što je zora tako
Lijepa, mila!
Hvala, što me majka moja
Poljubila!

Hvala, što naš dobri otac
Za nas radi!
Hvala, što nam kora hljeba
Tako sladi!
Hvala, što se igrat mogu
S bratom malim!
Hvala, što ti mogu za sve
Da zahvalim.

Narodno blago.

Zalud je trud, gdje nema Božjega blagoslova.
Čovjek snuje, a Bog određuje.

U selu.

U selu su ponajviše male kuće. One su ili jedna do druge ili je svaka za se. Široki su putovi. Malo je kuća, koje nemaju prostrano dvorište.

Po dvorištu je živad. Između živadi šeće se garov i čuva kuću.

Uveče dolazi krava. Čim dođe, odmah traži svoje tele. Domaćica je uzme za rog i priveže za jasle. Metne joj sijena i pomuze je.

Na ognjištu bukti vatra. Domaćica gotovi večeru.

Sunce već zalazi. Nebo se žari večernjim rumenilom.

Živad posjedala da se odmara. Ljudi se spremaju da večeraju. Prije večere mole se Bogu.

Noć se polako spušta. Svuda je mir i tišina. Samo se katkad čuje lajanje pasa.

Selo.

Narodna.

Za goricom selo pomaleno,
Pomaleno, al je okićeno.
Kroz njega se proći ne mogaše
Od momaka i od djevojaka,
Od ovaca i od jaganjaca
I od onog cvijeća svakojaka:
Od selena i od kalopera,
Od bosilja i od trandovilja,
Od kadife male i velike
I od one pitome ružice.

Neposlušni Stojan.

Stojan gotovo cio dan skače po ulici i često se vješa za kola. koja prolaze ulicom. Otac ga i mati opominju, da toga ne čini, jer će zlo proći. Ne će Stojan da sluša svoje roditelje.

Jednom se opet uhvatio za kola. Kočijaš se rasrdi. Zavitla bičem i ošine Stojana tako nemilo po rukama, da je pao s kola. Na nesreću Stojanovu vozila su se za ovim kolima odmah i druga. Još je Stojan ležao, kad nalete drugi konji i pogaze ga. Srećom su konji bili mirni i dobroćudni te su odmah stali. Ali Stojan je ipak pogažen pa je mnogo trpio i ohronuo.

Cesta.

Ko bijel pojas
Cesta se vijuga
Posred polja
Široka i duga.

Pokraj ceste
Moji stoje dvori,
Dokraj ceste
Moj se poklik ori!

Nožić bijelih korica.

Našao Vlatko na ulici džepni nožić. Veselio mu se veoma, jer nožić ima korice od lijepe, bijele kosti.

Uto dođe putem neki čovjek. Nije opazio Vlatka, jer je gledao u zemlju, kao da nešto traži.

Vlatko ga smotri i pomisli: „Taj je čovjek zacijelo izgubio nožić i sada ga traži.“ Zato ga

zapita, što traži. On mu odgovori: „Izgubio sam džepni nožić bijelih korica pa ga sada tražim.“

Vlatko se maši rukom u džep i dade nožić onomu čovjeku.

Biseri narodni.

Poštenje je pretežnije od zlata.

Bolje je poštenje nego biser i drago kamenje.

Putnik u selu.

Neki putnik dođe u selo. Nekoliko se dječaka igralo na putu. Kad je putnik do njih došao, uklone se dječaci s puta lijevo i desno. Skinu kape i nazovu mu Božju pomoć.

Putnik im odzdravi. Kad je bio malko otišao, okrene se i zapita: „Kuda je put u grad?“ Jedan između dječaka potrči za putnikom i isprati ga do raskršća. Tu mu pokaže, kojim putem valja poći, da ne zađe.

Povratak.

Evo me opet kod moga sela!
Eno već naša kućica bijela!
Polje i njive, vrti, voćnjaci,

Al ste mi dragi, stari mi znanci!
Mirisno cvijeće smiješi se na me
I pozdravlja me.

Mnoge sam tuđe prošao kraje,
Podnio mnoge muke i vaje,
Spoznao mnogo ljudi i ćudi,
A sad mi teret pada sa grudi:
Zanat je zlatan — nosim ga doma—
Nijesam siroma.

Oh kako mi milo slavuji poju!
Ja dižem uvis kapicu svoju
Pa i ja pjevam: „Oh slatki kraju!
Predrago mjesto, moj zavičaju,
Gdje otac, majka, bratac i seka
Miljem me čeka.“

Grad.

U gradu su kuće zbijene jedna do druge. Ima ih i na dva i na tri kata.

Ulice su dugačke. U njima je bučno od mnogih kola i lijepih kočija. Gdjegdje izlaze ulice na poveća prazna mjesta. To su trgovi. Tu se prodaje svakojako povrće i voće. S obje strane ulice ima dosta dućana, gdje se prodaje svakojaka roba.

U gradovima žive trgovci i zanatnici. Trgovci trguju, a zanatnici rade svoj zanat.

Seljanče u gradu.

Neko seljanče dođe sa svojim ocem u grad. U gradu ostadoše više dana. Odmah drugoga jutra reče seljanče ocu: „Više ne vidim izjutra sunca i ne čujem ptica da pjevaju. Ovdje nema zelenih šumica. Nema ni trave, kuda pasu ovce. Ovdje ljudi brzaju ulicama; ne pjevaju kao u našemu selu, kad se ore, kosi ili što mu drago radi.“

Otac mu reče, da ne mogu svi ljudi biti po selima, i kako će mnogo štošta lijepo vidjeti i u gradu.

„To je sve lijepo, što mi pripovijedaš o gradu,“ reče seljanče, „ali ja opet volim svoje selo, gdje je sve živo i veselo.“

Junak.

Ja sam junak do Boga,
Ne bojim se nikoga!
Imam pušku drvenu,
Imam sablju limenu,
Imam silne topove
Od stabljike bazgove,
Imam konja dobroga!
Ne bojim se nikoga,

Osim kuma, kumice,
Osim mačka sivoga
I kudrova staroga,
Osim svakog jačega
I kokota našega!
Ja sam junak do Boga,
Ne bojim se nikoga!

Počast seljaku.

Jedan kraljević u nekoj dalekoj zemlji nije htio odzdraviti nekomu seljaku, koji mu se vrlo uljudno javio nazvavši mu Boga. To dočuje njegov otac kralj pa naredi, da se kod ručka pred kraljevića ne metne hljeb. Kraljević zaiska hljeba, ali sluge ćutahu. Ni jedan se ne usudi da mu pruži. Tada se kraljević potuži kralju, a kralj reče: „Tko prezire onoga, koji proizvodi hljeb, taj nema prava da ga traži.“

Lakomac i novci.

Lakomac bio na samrti. Zaželi, da donesu preda nj sve stečeno blago. Kad su ga donijeli, on će ovako: „E, moji jadni novci, što sam vas

stekao s tolikom mukom i trudom, a vi mi nijeste nigda dali nimalo zadovoljstva, nego jada i briga.“ — Nato će novci: „Uživat će nas tvoji baštinici i nemilo nas trošiti, a na te ne će ni pomišljati.“

Treći dio.

Proljeće.

U proljeću.

Sunce svakim danom jače grije, pa se zelene polja. Voće cvjeta, a šuma lista. Žubore potoci. Miriše cvijeće.

Lastavice se vraćaju. Slavuji pjevaju u gaju. Pčele po cvijeću zuje. Leptiri lijeću.

Ratari oru svoje njive i siju. Ptice se legu.

Gle, mile trešnje, osula cvijet!
Cvjeta i badem, kako je lijep!
Pčelica lijeće, sakuplja med,
Medom da zimski zasladi jed.
Proljeće sinu na do i brijeg,
Da stopi s njega i led i snijeg.

Zdravo, premaljeće!

Al je nebo očišćeno,
Al livada miri[1],
A vjetrićak sa planine
Ćarlija i piri.

Kapljice se tiho rune
Sa rosnatih grana —
Sve miriše kao ruža
I ko mažurana.

Na livadi i u šumi
Sve se ljepše kreće —
Zdravo da si, rosna kišo,
Zdravo, pramaljeće!

Proljetna pjesma.

Došlo je, došlo
Proljeće:
Lasta nam s juga
Dolijeće.

Sunčeve zrake
Blistaju,
Šume i gaji
Listaju.

Cvijeće svud poljem
Miriše,
Slavuj na grani
Bigliše.

A iz grlašca
Mlađahna
Vije se pjesma
Slađahna.

Lijenčina.

Mati zove sina: „Hajde, sinko, da plijevemo vrt!“
Ali joj sinak odgovara: „Ne mogu, boli me želudac.“

[1] miriše

Poslije nekoga vremena eto majke s družinom iz vrta. „Gotovi smo,“ reče majka, „hajde da jedemo kisela mlijeka!“

Svi posjedaju oko stola i prihvate žlice, da jedu. A sin upita majku: „Gdje je moja žlica?“ Ona mu odgovori: „Tebe, sinko, boli želudac, pa ne smiješ jesti kisela mlijeka.“

Poslovice.

Tko ne radi, ne treba da jede.
Rad oplemenjuje čovjeka.

Ljubica.

Nestalo je bijelog snijega,
Ode cica zima,
Pa već bijelih visibaba
U obilju ima.

Kazuj, cvijete, bijeli cvijete,
Da li jošte spava
U zemljici il će procvast
Ljubičica plava?

Ako spava, zvončićem je
Sada ti probudi;

Reci da je željno veće
Svuda traže ljudi.

Oj ljubice, plavi cvijete,
Daj otvori oko;
Gle kako je sunce zlatno
Skočilo visoko!

Puž i djevojčica.

Rugala se djevojčica pužu: „Puzi, puzi, pužu, mužu; puzi, puzi, pužu, mužu! Zašt' ne bježiš kasomice, zašt' ne trčiš zagrabice poput mene djevojčice?“

A nato će joj puž: „Što se rugaš oholice! Ja pužem polagano, jer nemam nogu, ali pužem neprestano, bez odmora, i dođem tamo, kamo želim. Pa onda zar ne vidiš čuda na meni? Zar ne vidiš, da zajedno nosim po svijetu i svoju kuću! A bi li ti mogla sa mnom putovati, da nemaš nogu pa da još moraš nositi čitavu svoju kuću?“

Zagonetke i pitalica.

Plazi, crv nije; rogove ima, kozle nije; samar ima, kljuse nije.

Iz čije se kuće ne dimi?

Mrav.

Neki je čovjek rado motrio, kako male životinje mirno rade i posluju. Jednoga dana vidje, gdje se mrav vrlo muči, da jednu drvenu treščicu odnese u svoj mravinjak. Ali je treščica bila veća negoli sâm mrav, pa mu je jednako ispadala; no on je neumorno uprtio svaki put svoje breme i vukao ga.

Dvadeset i devet puta donese mrav trijesku sve dovrh svoje zgrade, a toliko se puta i skotrlja niza stranu sa svojim bremenom. Već je onaj čovjek mislio, da će se umorna živinica ostaviti onoga posla. Kad tamo, ona zgrabi trideseti put svoje breme, i gle, donese ga sretno baš navrh humca u svoj mravinjak.

Cvrčak i mrav.

Doskakuće usred zime gorski cvrčak mravinjaku pa zamoli hrane u mrava, što je virio iz mravinjaka. Mrav stražar odjuri u mravinjak pa javi družini, tko je došao i šta hoće.

No mravi šute pa šute. Najposlije mrav, starješina toga mravinjaka, rekne: „Neka uđe!“

Uniđe cvrčak. Upita ga mrav: „A zašto nijesi ljetos naspremao hrane?“

A cvrčak će: „Ja sam cijelo ljeto gudio.“

„E, sad bi trebalo da igraš,“ reče mrav.

Ipak se mravi smilovaše i nahraniše cvrčka.

Riječi narodne mudrosti.

Tko ustraje, taj se ne kaje.

Tko ljeti hladuje, zimi gladuje.

Dva pijetla.

Počupaju se dva pijetla na smetlištu, pa jedan nadjača. Nadvladani se odmah povuče u svoj kokošinjak.

Onaj, što je pobijedio, popne se na krov i počne u sav glas kukurijekati. Uzoholio se, što je pobijedio. Ali ga uto opazi jastreb, spusti se na nj pa ga odnese.

Zagonetke.

1. Seko, koko, ja sam goso,
Na glavi mi kruna sjedi,

Na nozi mi mamuzica[1],
A straga mi perjanica.

2. Malu znadem ja kućicu,
Nema vrata ni prozora,
Kad će gosa na ulicu,
On zidove probit mora.

Ohola koka.

Mala koka snijela jaje,
Pa nu čudne sada graje:
Kokodače po dvorištu,
Kostriješi se po smetlištu
Pa drugama svojim reć će:
„Snesoh jaje ponajveće,
Od njega će kokot biti,
Sve će pijetle natkriliti
Šarnim perjem, mamuzama,
Divnom krunom i resama,
A glas će mu zacijelo
Ća deveto čuti selo!“

Guska i roda.

Pliva guska po bari pa glasno govori sama sebi:

[1] ostruga

„Baš sam čudnovata ptica! I idem po zemlji i plivam po vodi i letim po uzduhu. Ovakve ptice odista nema na svijetu! Ja sam kraljica svima pticama.“

Čuje gusku roda pa joj reče:

„Ti si, gusko, odista prava guska! Mućni[1] malo glavom pa mi reci, možeš li plivati kao štuka; trčati kao jelen; letjeti kao orao? Bolje je znati jedno, ali dobro, nego sve, ali rđavo. Sveznalica je neznalica!“

Domaće životinje.

Narodna.

Rano pođoh na pazar,
Kupih vola za dinar!
Oj ti, vole, kućo moja!
A ti, kravo, muzo moja!
A ti, konju, trko moja!
A ti, svinjo, hrano moja!
A ti, ovco, strigo moja!
A ti, kozo, brigo moja!
A ti, gusko ševeljajko!
A ti, patko šigo-migo!
A ti, pijetle ranoranče,
U zoru mi rano poj!
A ti, koko kokodajko!
A ti, pile, pi pi pi!

Narodne rečenice.

Tko se hvali, sam se kvari.

Tko se odviše gizda, sreća ga izda.

[1] promisli

Lastavice.

Dugo i dugo motrila su djeca lastavice, kako dolijeću pod krov pa opet odlijeću.

Jednom opaze, gdje grade gnijezdo od blata, i kako im radnja hitro napreduje.

Prošlo je nekoliko nedjelja. Jednog dana dotrči u sobu Nikola i klikne: „Majko! Eno u gnijezdu mladih lastavica; hodi da vidiš!“ Onda istrči u dvorište pa dozove i braću svoju.

Svi sada pokliknu u jedan glas: „Kako su krasne! Pet ih je u gnijezdu. Svima je nešto žuto oko kljuna. Svi jednako cvrče, a nalik su jedna na drugu kao jaje na jaje! A kako ih redom stare hrane! Upravo tako dijeli i nama majka jela, kad smo za ručkom.“

„Djeco“, reče majka, „motrite ih, ali ih ničim ne plašite! One se hrane mušicama pa su nam korisne. Kad mlade dorastu, onda će i one oblijetati čitavo naše selo. To će trajati još neko četiri mjeseca. Izatoga će nas ostaviti. No s proljeća će nas opet pohoditi.“

Eto naših lasta.

Evo naših lasta milih,
Baš smo vas se zaželili[1].

[1] mjesto zaželjeli (zbog sroka)

Hod'te, hod'te, ptice mile,
Ne bi li se odmorile.

Hod'te, hod'te, gosti moji,
Vaše staro gnijezdo stoji!
Porušit ga nijesmo dali,
Mi smo vam ga sačuvali.

Pod našim je krovom mirno,
Nitko nije u vas dirno;
Živjet ćemo u radosti.
Dobro došli, naši gosti!

Poslovica i zagonetka.

Jedna lasta ne čini proljeća.
Sprijeda šilo, straga vile, ozgo jare, ozdo jagnje.

Sloboda.

Narodna.

Lijepo pjeva slavujak
U zelenoj šumici,
Na tanahnoj grančici.
Otud idu tri lovca,
Da strijeljaju slavuja.
On se njima molio:
„Nemojte me strijeljati,
Ja ću vama pjevati
U zelenoj baščici,
Na rumenoj ružici.

Ne slušaju tri lovca,
Već uhvate slavuja;
Odnesu ga u dvore,
Da ih pjesmom veseli.
Ne će slavuj da pjeva,
Nego hoće da jada.
Odniješe ga tri lovca
I pustiše u luge.
Stade slavuj pjevati:
„Teško drugu bez druga,
I slavuju bez luga!“

Vuk i jagnjad.

Narodna.

Ogladni jednom vuk i pošto nigdje ne ulovi ručka, privuče se k jednome dvorištu, u kojem bijaše zatvorena jagnjad.

Ne mogavši vuk unutra skočiti poče na lijep i prijateljski način zvati jagnjad: „O jaganjčići mladunčići! Tako vam lijepe naše ljubavi, iziđi jedan od vas na vrata. Izvadit će mi kost, koja mi je u grlu zapela, pa ne mogu više da živim.“

Odgovori mu jagnjad: „Od svega bismo srca to učinili, da nije dvorište zatvoreno. Nego pričekaj malo, sad će doći čobani iz planine. Oni će ti vještije kost izvaditi.“

Kad to vuk čuje, ode brzo onamo, odkud je i došao.

Vuk i koza.

Opazio vuk kozu, gdje brsti na kamenoj stijeni. Kako je nije mogao da ščepa, počne je savjetovati: „Siđi! Ovdje je mjesto ravnije, pa i trava je mnogo slađa! Tu ćeš naći bolje hrane!“

Ali koza sa stijene odgovori: „Ne zoveš me, vuče, u nizinu, što te skrb bije za moju hranu, nego što se brineš za svoj prazan želudac.“

Zelena gorica.

Oj zelena gorice, zelena,
Lijepo li je meni u tvojemu hladu!
Ptice poju[1]*, blaže dušu moju,*
Sunce sija, ko da mi se smije,
Miri cvijeće, zuječ pčela lijeće,
A ja ležim na mekanoj travi,
Gledam nebo, što se gore plavi;
Samotna sam, ali nijesam sama,
Božje oko svuda je nad nama.

Medvjed i pčele.

Narodna.

Ogladnio medvjed. Tražio po planini, ne bi li gdje našao roj pčela, da se najede meda. Sreća

[1] pjevaju

ga nanese, te opazi u šupljem dubu meda. Zavuče šapu i punahnu je iznese meda i voštine te s medom u žvale.

U medu je bilo nekoliko pčela, pa ga grdno po jeziku ispecaju. Rasrdi se medvjed te ispljuje med napolje. U onoj ljutini donese veliki kamen pa nekoliko puta gruhne njime u onaj dub. Razbije ga u komade. Naljuti se matica i poviče družini: „Ha, djeco; svi kao ja na dušmanina!“

Medvjed strašno izboden počne od žive muke skakati brdom i dolinom na obje nozdrve pušući i braneći se; repom ne može da dosegne, a šapama nema kad. Jedva se izbavi svojih mučitelja.

K večeru legao medvjed da se odmori pod jednom divljom kruškom. Nešto promisli i reče: „Crna moja pameti! Ne bi li bolje bilo, da sam pretrpio malu muku, nego što sam jurišio na one trudoljubljive živinice?“

Šuma.

Ja znam jedno lijepo selo,
U njemu je sve veselo.
Ima kuća starih, novih,
Zeleni su svi krovovi.

Po stazama cvijeće svuda,
Staza uska pa krivuda.
Ozgo, ozdo, cijela strana
Zelenilom patosana[1].

Tu stanuju duše silne,
Poju pjesme preumilne;
Sve skakuću, sve se šale,
Pjevajući Tvorca hvale.
Znaš li, tko su te dušice?
To su hitre, lake ptice;
Hitri lovci tuda love,
To se selo šuma zove.

Zagonetke.

Visi visuljak, trči trčuljak; Boga moli trčuljak, da spadne visuljak.

Otac ima sto sinova; u svakoga kapa na glavi, a u oca nema.

[1] popođena

Četvrti dio.

Ljeto.

Prve jagode.

I.

Zovu je ubogom sirotom. Malena je, stara i mršava. Seljakinja je iz okoline grada. Ima kolibicu u bujadi i šikari i krpicu puste zemlje. Hrani petero male unučadi, siročad bez oca i majke.

Ljeti bere jagode s unučadma. Katkada pokupi i druge djece pa ide s njima u jagode. Dječica beru jagode pa sad jednu, dvije, tri u grlo, a sad po jednu u kotaricu. Bože moj, kako su u jagodama vesela i sretna! Sretna je i baka. Raduje se, kako će jagode prodati u gradu i donijeti djeci brašna.

II.

Pođe baka jednoga dana u jagode. Posječena je šuma prije godinu dana, pa će biti jagoda. Žuri se baka da napuni kotaricu, ali jao i pomagaj! Ujede je zmija u ruku! „Što će moja siročad!“ jauče starica. Žuri se u grad, da nađe lijeka. Zna, da u kući Milkine mame ima lijeka od zmijina ujeda. Susrela je Milkina majka, a starica zapomagala. Ranu razrežu, istisnu krv, isperu lijekom i zavežu. Starica dršće od straha za svojim sirotama. Zamalo ipak ozdravi.

III.

Kad su godinu dana izatoga opet dospjele jagode, eto starice Milkinoj mami s punom kotaricom. Reče: „Dobra gospođo; ovo su prve, pa evo vama! Neka su vam drage, kao što ste vi meni dragi.“ Milkina majka hoće da joj plati jagode, a starica ni da čuje o tome. Veli: „Sačuvaj Bože! Dok ja budem nosila u grad jagoda, prve su vaše.“

Desetak je godina prošlo odonda. Štošta se promijenilo u to doba, ali uboga sirota još uvijek donosi onoj gospođi i njenoj djeci prve jagode.

Leptir.

Dječarac uhvati u bašči bijeloga leptira i pokaza ga ocu.

Otac reče: „To je veoma škodljiv leptir; ako ih bude mnogo, nestat će našega kupusa.“

„Pa zar je taj leptir tako proždrljiv?“ upita sin.

„Nije baš leptir, nego njegova gusjenica. Kud ona padne, sve pojede. A ovaj leptir samo nese jajašca, iz kojih se legu te škodljive gusjenice.“

Tri kite.

Narodna.

Sadila sam bosiljak
U našemu cvjetnjaku.
Hajdemo ga gledati,
Je li nikô, procvao.
Berimo ga tri kite:
Jednu tebi za šešir,
Drugu meni u njedra,
Treću ćemo uzeti,
Kad pođemo u goste
Staroj našoj majčici.

Ivo i leptir.

Za leptirom mali Ivo veselo je podvikivo: „Leptiriću, stani samo, da se malo poigramo! Sakriti se meni ne ćeš, pa da na kraj svijeta lijećeš.“

Za njim Ivo skače svuda i ne pazi, da l' je pred njim gdjegod kamen ili gruda, nego samo uvis gleda i leptiru pobjeć ne da.

Al trčeći tako, jao! u dubok je jarak pao; pa je viko, pa je plako, udrio se bolan jako.

Neka ne bude ničija.

Usred vrta siromašne žene bila trešnja, koja je ponijela gotovo svake godine. Sirotinjska djeca dolazila pod nju i punila njedra njezinim slatkim plodom. Gospodarica im je dopuštala. Bilo je trešanja dosta i njoj.

Starica umre, a vrt dođe u ruke bogata čovjeka. Druge godine dođoše opet djeca pod trešnju. To je ljutilo gospodara. On podsiječe drvo, da ne bude ničije, kad nije njegovo. Među onima, koji su gledali, kad se trešnja srušila, desio se dobar susjed. Njega je zaboljela duša, pa reče u sebi: „Da sam mogao, ja bih je kupio. Samo da živi, cvjeta i rodi, pa da djeca i veća i manja, dolaze pod nju.“

Oluja.

Tamna nojca. Strašna l' mraka,
Grmi, tutnji iz oblaka.

Časom sijeva, časom plane,
Zatim muklo tutnjit stane.

Nigdje sjajne zvijezde nema,
Noć oluju strašnu sprema.

Muklo šume groma glasi,
Sagiblju se poljem klasi.

Plamna munja plane gori,
U daljini grom se ori.

Na topoli dršće granje,
Ko da moli smilovanje.

A sa sela, sa brdašca
Vjetar nosi zvuk zvonašca.

Ono se za ubogara
Sada s Bogom razgovara.

Seljani i rak.

Narodna podrugačica.

Nekakvi seljani pošli da se kupaju u rijeci. Jedan ugleda u vodi raka pa se stane krstiti i od čuda vikati: „Braćo! Dođite da vidite nekakvu životinju, koja se nije vidjela, otkako je svijet postao.“

Svi se okolo njega okupe. Počnu nagađati, šta ono može biti:

„Eno noge, a skakavac nije. Eno kljun kao u ptice, a ptica nije. Eno na njemu samar[1], a nije nalik ni na konja ni na magare. Eno nôžice[2] kao u krojača, a krojač ne može biti. Eno brci kao u mačke, a mačka nije.“

Ovako se čudeći zovnu najstarijega i najpametnijega iz sela, da im on kaže, što je.

A on reče: „Skakavac nije, krojač nije, ni ptica ni mačka, nego nešto živo, što jede i pije — a kako se zove, to naš posao nije.“

Uzaludna muka.

Narodna.

Svraka, štuka i rak opaze na obali rijeke lovačku torbu te se dogovore, da je odatle uklone, jer im se činila opasna. Bila im je za to i prilika, jer tu nije bilo lovca.

[1] sedlo — [2] škare

Mislili su, da će moći lako, a što i ne bi troje. Upeše se iz petnih žila: vuku, natežu, muče se, Bože moj, da je pripovijest, pa ni makac. Uzaludan sav napor, sva muka.

A kako je to bilo.

Evo tako:

Svraka je vukla torbu u vis, štuka je natezala u vodu, a nesretni rak turao ju je natrag.

Tko je najbolje uradio?

Mali Mirko imao tri brata. Svi su bili dobra djeca. Jednom iziđe Mirko s braćom na polje. Pored polja tekla je duboka voda. Djeca se približe obali i stanu se igrati. Najednom se Mirko omakne s obale, padne u vodu i počne se daviti.

Jedan brat otrči kući da javi, drugi ostane kukajući i zazivajući ljude u pomoć, a treći pritrči vodi, skine sa sebe pojas, dobaci Mirku kraj od pojasa pa dozove i drugoga brata, te izvuku Mirka iz vode.

Tko je od ove trojice najbolje uradio?

Pjevačica Lijerka.

Što je lasta,
Što je ševa!
Mala Lijerka
Ljepše pjeva.

To grlašce,
Što romoni!
Ko zvonašce
Glas joj zvoni!

Uzvija se
U visinu,
Rastapa se
U milinu.

Oj što klikće,
Oj što pjeva!
Što je lasta,
Što je ševa!

Hajd'te k Lijerki,
Pjevačice,
Sve u školu,
Vi ptičice!

U ljetu.

Jarko sunce
Peče, gori,
I sve jedra
I sve zori[1].

Po njivama
Žito klasno,
Po baščama
Voće slasno

I dok sunce
S neba grije,
S vrela čela
Znoj se lije.

Aj, a dolje
Podno mlina
Žubor-voda
I milina!

Ljeto.

Dani su najduži, a noći najkraće. Vrućina je velika. Djeca beru jagode, Kosci kose livade.

[1] zri, dozrijeva

Sijeno se vozi kući i slaže u stogove. Roje se pčele u pčelinjaku. Zru trešnje. Dozrijeva žito, a žeteoci ga žanju. S polja se vozi žito i na gumnu vrše.

Ljeto je žarko ponijelo rod,
Po vrtu, njivi osulo plod.
Pšenici zlatnoj jedar je klas,
Rujno se voće smiješi na nas.
Sunašce žarko sažiže tle,
Al bistra voda rashladi sve.

Poslovica i zagonetka.

U ratara crna ruka, a bijela pogača.
Guravo prase sve polje popase.

Dvije ptice.

Zabludila morska ptica
U daljinu suhe zemlje
I susrela kosovicu,
Gdje u gaju slatko pjeva.
„Kako možeš pjevat, tužna,
U pustinji ovoj suhoj,
Gdje ni kapi vode nema?"
„Pjevahu i moji stari
U istome ovom gaju."
Domovina, kakva bila,
Rođenom je sinku mila.

Sanak.

Sanak snilo jedno đače mlado,
Sanak snilo, u snu govorilo:
Da su meni krila labudova,
Da su meni oči sokolove,
Da je meni glas slavuja ptice,
Prhnuo bih nebu pod oblake,
Svu bih zemlju okom uhvatio,
Kliknuo bih tanko umiljato:
Zdravo da si, domovino mila,
Sretna, dična ti mi vazda bila!

Lijepa naša domovina.

Lijepa naša domovino,
Oj junačka zemljo mila,
Stare slave djedovino,
Da bi vazda sretna bila!
Mila, kano si nam slavna,
Mila si nam ti jedina!
Mila, kuda si nam ravna,
Mila, kuda si planina.

Teci, Savo, Dravo, teci,
Ni ti, Dunav, silu gubi,
Kud li šumiš, svijetu reci,
Da svoj narod Hrvat ljubi:

Dok mu njive sunce grije,
Dok mu hrašće bura vije,
Dok mu mrtve grobak krije,
Dok mu živo srce bije.

Bože pravde.

Bože pravde, Ti, što spase
Od propasti dosad nas!
Čuj i odsad naše glase,
I odsad nam budi spas!

Moćnom rukom vodi, brani
Budućnosti naše brod;
Bože, spasi, Bože, hrani,
Našeg kralja i naš rod!

Iz mračnoga sinu groba
Naše krune novi sjaj,
Nastalo je novo doba,
Novu sreću, Bože, daj!

Kraljevinu našu brani
Petvjekovne borbe plod,
Aleksandra, Bože, hrani,
Moli ti se sav naš rod.

Na kraju knjige.

Moja knjigo,
Moja brigo,
Ja sam sada
Kraju stigô.

Štogod učiš,
Ja sam štio
I valjano
Zapamtio.

Za sve ovo
Tebi hvala,
Mila moja
Knjigo mala!

Kazalo.

PRVI DIO.

Jesen.

		Strana
U školi.		
* Pet stihova na pet slova	Zmaj Jov. Jovanović	3
Učite se, djeco!		4
* *Majka budi sina*	*Ljubomir Nenadović*	5
Đak		6
Zagonetke. — Pisaljka. — Knjiga		7
* Postali su đaci	Josip Milaković	7
Vuk i magare u školi	Narodna	8
* Knjiga i gra	Isa Velikanović	9
* Čitančica		10
Na domu.		
Rodbina		10
* *Sestra i brat*	*Narodna*	11
* Dom		12

* Članci, koji su označeni zvjezdicom, jesu pjesme.
Članke prvoga i drugoga dijela pripovijeda ili čita učitelj učenicima tijekom jeseni i zime u svezi s početnom stvarnom obukom, a učenici ih čitaju, kad svrše Početnicu.

Strana

Sinova zaslužba 13
Danica pripovijeda 14
* Zlatna ptičica . . . . . Jovan Subotić 14
* Dijete i baka . . . . . Zmaj Jov. Jovanović . . 15
Kod tetke Nade 15
* *Laku noć* . . . . . *Josip Milaković* 17
Naša bakica 17
* Sanak . . . . . Narodna 18
Veče 18
* Zora rudi 19
Što je najbjelje? . . . . . Narodna 19
* *Mati budi Žarka* . . . . . *Jovan Subotić* 20
Sedmica 21

U voćnjaku.

* Mali Radojica 21
Ljuske i jezgra 22
Razdijeliše jabuku 23

U šumi.

U vodenici 23
* Siromah zečak . . . . . Narodna 24

U ratarevu dvorištu.

* Mlijeko . . . . . Josip Milaković 25
* Konjanik . . . . . Zmaj Jov. Jovanović . . 25
* Majčin sinak . . . . . Narodna 26
Vjeran pas 26
Mudra majka . . . . . Davorin Trstenjak . . . 27

DRUGI DIO.

Zima.

Izvan doma.

* Sniježak prši . . . . . Josip Milaković 28
* Cvijeće spava 29
* *Noćna pjesmica* . . . . . *Petar Preradović* 29
Zvjezdano nebo 29
* Mjesec i zvijezde 30
Pitalica i zagonetka. — Mjesec. — Zvjezdano nebo s mjesečinom . 30

Strana

Na domu.

Dijete i maca . . . . . Steva Popović 31
Zagonetka. — Mačka. — Mačka i miš 31
Žigice 31
* *Zagonetke. — Žigica. — Dim* 32
* Petar i Vladan . . . . . Vjenceslav Novak . . . 33
Nadničarev sin 33
* Suza sirotinjska . . . . . Josip Milaković 34
Na poledici . . . . . Davorin Trstenjak . . . 34
* Što ja sve imam . . . . . Zmaj Jov. Jovanović . . 35
Prsti na ruci 35
Zagonetka. — Čovjek. — Ruke, zubi i jezik 36
* Junačina . . . . . Josip Milaković 36
Bez ruke . . . . . Davorin Trstenjak . . . 37
* Kupanje . . . . . Zmaj Jov. Jovanović . . 37
Da sam počekao! 38
Uz bolesnu majku 38
* Zdravlje i bolest . . . . . Narodna 39
Pravi bratac 39

Po mjestu.

* Daničina molitva 40
U selu 41
* *Selo* . . . . . *Narodna* 42
Neposlušni Stojan 42
* Cesta . . . . . Josip Milaković 43
Nožić bijelih korica 43
Putnik u selu 44
* Povratak . . . . . Zmaj Jov. Jovanović . . 44
Grad 45
Seljanče u gradu 46
* Junak 46
Počast seljaku 47
Lakomac i novci 47

TREĆI DIO.

Proljeće.

U vrtu.

U proljeću 49
* Zdravo, premaljeće! . . . . . Jovan Grčić Milenko . . 50

		Strana
* Proljetna pjesma	Josip Milaković	50
Lijenčina		50
* Ljubica		51
Puž i djevojčica		52
Zagonetka i pitalica. — Puž. — Iz puževe kuće		52
Mrav		53
Cvrčak i mrav		53

N a d o m u.

Dva pijetla		54
Zagonetka. — Pijetao. — Pile u jajetu		54
* Ohola koka	Josip Milaković	55
Guska i roda		55
* Domaće životinje	Narodna	56
Lastavice		57
* Evo naših lasta		57
Poslovica i zagonetka — Lastavica		58

U g o r i.

* *Sloboda*	*Narodna*	58
Vuk i jagnjad	Narodna	59
Vuk i koza	Lav. N. Tolstoj	60
* *Zelena gorica*		60
Medvjed i pčele	Narodna	60
* Šuma	Zmaj Jov. Jovanović	61
Zagonetka. — Žir i prase. — Hrast i žir		62

ČETVRTI DIO.

Ljeto.

U š u m i.

Prve jagode		63
Leptir		65
* Tri kite	Narodna	65
Ivo i leptir		66
Neka ne bude ničija	Davorin Trstenjak	66
* *Oluja*	*Josip Milaković*	67

		Strana

N a v o d i.

Seljani i rak		68
Uzaludna muka	Narodna	68
Tko je najbolje uradio		69

U p o l j u.

* Pjevačica Lijerka	Josip Milaković	69
* U ljetu	Josip Milaković	70
Ljeto		70
Poslovica i zagonetka. — Srp		71

D o m o v i n a.

* Dvije ptice	Petar Preradović	71
* Sanak	Skender Fabković	72
* Lijepa naša domovina	Antun Mihanović	72
* Bože pravde	Jovan Đorđević	73
* Na kraju knjige	Isa Velikanović	74